

Daži komponisti kontrabasisti

Orests Silabriedis

Kontrabasa priekštecis violons (vai priekštece violone) gaida, kad mēs te, Latvijā, beidzot vienosimies, vai šis instruments būtu uzskatāms par sieviešu kārtas vai vīriešu kārtas pārstāvi. Ar pašu kontrabasu gan viss skaidrs – tas ir impozants gara auguma vīrs, šajā žurnāla laidienā mēs skatāmies uz mūziķiem, kas izvēlas būt kontrabasisti, un akurāt šajā atvērumā daži vārdi par dažiem kontrabasistiem, kas komponē.

GEVINS BRAIERSS

Viens no viņiem pie mums savulaik bija stipri populārs samērā nelielā cilvēku grupā, un viņa vārds – Gevins Braierss (*Bryars*, 1943). Būdams filozofijas students, viņš spēlēja kontrabasu džeza trio. Vēlāk kādā intervijā Braierss teica, ka

kontrabass tolaik viņam bijis nepieciešams gluži fiziski un viņš to spēlēja 11 stundu dienā. Gevins Braierss raksta ļoti skaistu mūziku un ir izdompilns konceptuālists.

Pirmajā izvērtajā Braierša opusā “Titānika grimšana” (1969) dzirdam kuģa kapelas muzicēšanu vēl pēc tvaikoņa nogrimšanas; spēlpriecīgs ir radioalbums *A Man in a Room, Gambling* (1992), kas veidots kā kāršu spēles blēdību rokasgrāmata; albumā “Trīs Vīnes dejotājas” (1986) iekļauts Braierša Pirmais stīgu kvartets, kur stāstīts par kādu 1906. gada nakti, kad cita par citu neko nezino, Vīnē nakšņoja Mata Hari, Moda Allena un Aisedora Dankane; čellkoncertu Braierss komponē, atceroties, kā no filozofijas pievērsās mūzikai, nezaudējot cieņu pret Vītgenšteina lingvistiskajām spēlēm un metafiziskajiem sapņiem. Šie ir tikai daži piemēri.

Instrumentālā un vokālinstrumentālā ansambli kontrabass (un arī citi basīgie instrumenti) ir Braierša radošā rokraksta raksturīga pazīme, taču tieši kontrabasam veltīti opusi Braierša darbu sarakstā ir trīs. Atskaitot dēlam Jurijam veltīto triju minūšu etiādi *Room 42*, runa ir par diviem kontrabaskoncertiem, un tie abi, kā raksta Braierss, saistīti ar viņa paša pieredzi kontrabasista ampluā.

Jaunākais no koncertiem komponēts 2002. gadā, un tā nosaukums ir “Ardievas Sanktpēterburgai” (*Farewell to St Petersburg*). Kopā ar kontrabasu te ir divas flautas, klarnete, basklarnete, fagots, kontrfagots, divi mežragi, sitamie, arfa, alti, čelli, kontrabasi (nav vijoļu) un trīsbalsīgs basu koris. Braierss saka – rakstot šo darbu, viņam visupirms bijis prātā paša instruments, ko viņš spēlēja trīsdesmit gadu (patlaban Braieršam esot Maikla Hārta būvēts bass, kas stipri līdzinās Fenda basam). Šis 19. gadsimta pirmās puses meistara Bernarda Saimona Fenda (*Fendt*) būvētais instruments iepriekš piederējis Baha svītu pārlicējam Semam Stērlingam, kas spēlēja ar to galvenokārt kameramūziku, un tā skaņa stipri līdzinā-

jusies “Ardievu Sanktpēterburgai” adresāta Dankana Maktjēra Lota spēlētā instrumenta skaņai. Koncertam kūmās stāvējis arī Sergeja Kusevicka īpašumā savulaik bijušais 17. gadsimta meistara Amati būvēts instruments, ko maestro atraitne nodeva Garijam Karram, un tas savukārt atdevis to Starptautiskās basistu biedrības lietošanā. Braierss sauc šo par “Krievu basu” un uzskata par vienu no visu laiku labākajiem kontrabasiem. Kā atgādinājums par Rahmaņinova sakrālo kormūziku opusā piedalās vīru koris – protams, tikai basu balsis. Instrumentācija ir caurspīdīga, lai izceltu kontrabasa dziedamās kvalitātes.

Šo rindu autora sevišķas simpātijas pieder Braierša otram kontrabaskoncertam *By the Vaar* (1987), kas veltīts leģendārajam amerikāņu džeza basistam Čārljam Heidenam (*Haden*, 1937–2014). Tas ir ļoti skaists izvērstis trīsdalīgs adadžo, un Braierss anotācijā raksta, ka viņam prātā bijusi Heidena īpašā skaņa. Jaunībā Braierss spēlēja galvenokārt džeza un mācēja atpazīt gandrīz ikviena aktīvi spēlējošā džeza basista skaņu. Heidens bija viens no Braierša favorītiem, un iespēja rakstīt viņam koncertu rezultējās ar šedevru, kura nosaukumā tek Flandrijas upe Vāra – fons divu milētāju satikšanās ainai Braierša operā *Doctor Ox's Experiment*.

Kanādiešu komponists Stīvs Gibsons kādā rakstā uzsver Ziemeļamerikas un Eiropas atšķirības mākslas izpratnē – Eiropā striktāk esot novilkta robeža starp mākslas kultūru (*art culture*) un populāro kultūru. Liekas, ka Braierss un viņam līdzīgie tiecas šo barjeru nojaukt.

HK GRŪBERS

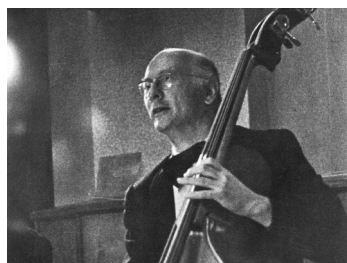
Ko līdzīgu teikšu arī par austriešu hepeningu meistarū un labskanīgas mūzikas autorū, Gevina Braierša vienauzdi HK Grūberu (*HK Gruber*, 1943), kurš plašāk pazīstams ar nemirstīgo hepeningu par Frankenšteinu.

HK Grūbers ir ekstravagants, elegants, izdomas bagāts, pa visdažādākajiem kultūrslāņiem klejojošs austriešu multispeciālists – komponists, diriģents, kontrabasists, aktieris un šansonjē. Viņa “Frankenšteins!!” ir aizraujoša monoizrāde. Kurta Veila un Hansa Eislera dievinātājs Grūbers ņēmis par pamatu tautieša H(ansa) K(arla) Artmaņa (1921–2000) virtuozo dzeju, kas gotiskās literatūras stilā bērniem stāsta par sikspārnisko Drakulas jaunkundzi, mazo Džimiju Bondu, Robinsonu Krūzo, Supermenu, Betmenu, zaļmatainu vīru rozā mašīnītē, vilkačiem, kanibāliem, Frankenšteina kunga ārsta praksi un daudz ko citu.

Pats Grūbers 1978. gadā bija solists Saimona Retla diriģētājā “Frankenšteina!!” pirmatskaņojumā, un, kad 90. gadu beigās Monpeljē Berlioza operā dzirdēju šo opusu autora lasījumā, likās neiespējami, ka vēl kāds cits varētu uzdrošināties šo sarežģīto partiju ar sekmēm veikt. Šo ieskatu Latvijā veiksmīgi apgāzis gan Juris

Ādamsons, gan Intars Busulis, bet mūsu uzmanības objekts patlaban ir pats lieliskais Grūbers, kurš bērniībā dziedāja slavenajā Vīnes zēnu korī un pēc tam bija kontrabasists Vīnes Radio simfoniskajā orķestrī un *Tonkünstler Orchestra*. Par godu Grūbera 75. dzimšanas dienai *Financial Times* 2018. gada 5. janvārī publicēja Gaja Damana interviju ar komponistu, un tur lasām, ka viņš labprāt izmantotais orķestra kolēģu palīdzību, lai savās kompozīcijās izmēģinātu īpatnākus spēles paņēmienus un asākas idejas.

Grūbera darbu sarakstā nav mūzikas speciāli kontrabasam, tomēr viņš šajās kontrabasistu lappusēs ir piesaukšanas vērts kā savpata parādība, un viņa originalitātes būtiska sastāvdaļa pilnīgi noteikti ir fakts, ka Grūbers māk spēlēt kontrabasu.

ARTŪRS GRĪNUPS

Juris Griņevičs rakstu par Sergeju Kusevicki noslēdz ar retorisku jautājumu, kā ir kontrabasistam spēlēt orķestrī, ko diriģē maestro, kas pats savulaik bijis ievērojams basists. Līdzīgi varētu jautāt par visiem tiem LNSO kontrabasu grupas

mūziķiem, kas muzicēja laikā, kad orķestra priekšā regulāri stājās Edgars Tons. Atgādināsim, ka viņš savulaik skolas orķestrī kļuva par kontrabasistu tāpēc, ka neesot bijis neviena, kas uzņemtos spēlēt šo "lielo vijoli", un skolotājs teicis – lai Tons spēlē, viņš augumā padevīns. Jauneklis nosmikņājis, sak, es jums parādīšu, cik skaisti var skanēt kontrabass, un parādījis ar'. Stāsta, ka pēc augstskolas absolvēšanas 1939. gadā esot bijis spožs kontrabasa virtuozs.

Tona laikā LNSO mūziķis bija Artūrs Grīnups – viens no mūsu ievērojamākajiem un arī diemžēl mazzināmākajiem padomju perioda komponistiem. LNSO viņš spēlēja no 1954. līdz 1983. gadam un kādu laiku bija grupas koncertmeistars.

Edmunds Goldšteins memuāros raksta: "Latviešu kontrabasistu vidū viņam līdzīgu neatceros. Jau studiju gados spēlēja Radio orķestrī. Grīnups bija interesants gan vizuāli, gan garīgi. Liela auguma, pēc figūras mazliet atgādināja piena pudeli, nolaideniem pleciem. Labprāt ielaidās diskusijās par jebkuru tēmu. Mūzikā iejutās ar sirdi un dvēseli. Koncerta laikā varēja vērot, cik ir tādu muzikantu, kas spēlēja mūziku, nevis atstrādāja neizbēgamu darbu. Tādu bija trīs: sākumā Arvīds Klišāns un Artūrs Grīnups, vēlāk viņiem piebiedrojās Valdis Zariņš."

Valdis Jancis "MS" intervijā Ingai Žilinskai: "Pirmo reizi Grīnupu kā komponistu es caur aprunāšanos iepazīnu. Egils Švarcs, vēlākais estrādes orķestra vadonis, arī studēja kontrabasa spēli. Viņš mācījās manā klasē, un mēs labi draudzējāmies. Reiz viņš man teica tā – tu zini, ir viens tāds pie Vilhelma Kumberga, kontrabasists, g e n i ā l s komponists! Viņš raksta vienā laidā un ļoti labi."

Vilnis Strautiņš "MS" pielikuma burtņīcā "Artūram Grīnupam – 75": "Kontrabasa spēle vairāk bija viņa maizes darbs, reizēm errojoties par instrumenta, stīgu vai lociņa kvalitāti. Tiesa, dažkārt ar sarkasmu tika iedvesmoti attēlots kontrabasa solo, kas attēlo uz skatuves neredzamo galvas nogriešanu Johanaānam Riharda Štrausa operā "Salome", vai Čaikovska operas "Jevgeņijs Ņeņegins" uvertīras pirmais picikato, kas dod atspērienu sekojošajai romantisko sekvenču kaskādei. Un kur tad nu vēl tās epizodes, kur kontrabasam jāspēlē unisonā ar kontrfagotu. Pa grīdu frāzes ritmā bīdīta krēsla radītais dobjaais troksnis derēja Artūram šīs saskaņas attēlošanai."

Savukārt Jānis Kudiņš "MS" burtņīcā atsaucas uz Sergeja Brīnuma reiz teikto: "Kad es kādreiz Artūram kā visu cienītam vecākam orķestra kolēģim pavaicāju, vai viņš savās simfonijās kontrabasu dzird kaut kā īpaši, tai mirkli pārsteigts, jo tad vēl Grīnupu nebiju iepazīnis tuvāk, saņēmu šādu ar zobgalīgu smaidu izteiktu atbildi – zini, mīļais Sergej, kontrabasu savā dzīvē es nereti uztveru tādā tīri utilitārā nozīmē..."

PĒTERIS VASKS

Aizputē dzimušais Pēteris Vasks agrīnos pusaudža gados pārcēlās uz Rīgu, lai mācītos mūziku Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolā. Viņa klasē bija vēlākais opernama soločellists Jānis Sproģis, mūzikas vēsturnieks Guntars Pupa un vēl divi

kontrabasisti: Maigonis Lilientāls un Juris Strautnieks.

Zināms, ka baptistu mācītāja dēlu Pēteri Vasku neuzņēma Rīgas mūzikas augstskolā un viņš studēja Viļņā – sākotnēji neklātienē, pēc tam klātienē. Mēdza nakšņot augstskolas klasēs, arī pēc ilgāk vadītiem vakariem sešos no rīta moži sveica apkopēju ar kontrabasa spēles vingrinājumiem, jūsmoja par jaunās mūzikas adeptu Vītautu Barkausku, muzicēja laikmetīgās mūzikas ansambļos, spoži absolvēja Viļņas konservatoriju ar Sensānsa Čellkoncertu laminorā pats savā pārlikumā kontrabasam, nodevas padomju armijai deva, būdams Baltijas kara apgabala dziesmu un deju ansambļa kontrabasists, un vēlāk, atgriezies dzimtenē, spēlēja operas orķestrī un filharmonijas kamerorķestrī, dažus gadus arī LNSO.

1994. gadā žurnālā "Māksla" Ievai Rozentālei Vasks saka: "Mans ideāls tai laikā? Spēlēt kontrabasu kā čellu. Pierādīt šī instrumenta patstāvību, spēju kā solistam koncertēt uz skatuves. Būtībā tas bija absurdi – kontrabasam vispirms ir jārada šī instrumenta iespējas, un, beidzot konservatoriju, es sajutu, ka tas ir strupceļš. Vēl bija jāpaiet laikam, līdz sākās šo nestandartinstrumentu renesanse – tuba, basklarnete, kontrabass, staminstrumentu ansamblī."

Viens no Pētera Vaska agrīniem opusiem ir "Dramatiskā sara-banda" kontrabasam un stīgu orķestrim, bet šī darba notis mēs, visticamāk, neredzēsim. Vasks saka: "Nedomāju, ka tas būtu vajadzīgs." Mazliet vēlāk top "Cikls bērnu korim, klarnetei un kontrabasam", un šis spīrgtais darbs ar tautasdziesmas tekstu noteikti pelnījis augšāmcelšanos. 1986. gadā Pēteris Vasks sacer Sonāti kontrabasam solo, un 1988. gada rudenī to pirmatskaņo Andris Grunte. 2003. gadā top *Bass Trip* – prestižā ARD konkursa obligātais skaņdarbs.

2018. gada pavasarī – neilgi pirms Vaska dzimšanas dienas – mēs esam teju brīnuma aculiecinieki: Pēteris Vasks enerģiski spēlē kontrabasu pats savu "Līdzenuma ainavu" jaunas versijas atskaņojumā.

KRISTAPS PĒTERSONS

Par Kristapu Pētersonu šoreiz pavisam īsi, jo pirms vairākiem gadiem ar viņa personību saistījās diezgan daudz teksta – gan sarunas, gan paša raksti –, un tagad, liekas, ir tāds kā kļūsbā mūzikas rakstīšanas periods, pēc kura jau varēsim

sākt domāt par grāmatu, kurā zīmēta šī savdabīgā un neiedomājami talantīgā vīra dzīve.

Par kontrabasistu Pētersons kļuva nejaušības dēļ – Valmieras mūzikas skolas orķestrī viņu ielika toreizējais direktors Aivars Cepītis, jo vajadzēja otru basu. Sāka spēlēt padsmītu gadu vecumā, tad iestājās Cēsu mūzikas vidusskolā, mācījās pie Igora Grapa, apmēram tajā pašā laikā uzrakstīja pirmo opusu "Solo kontrabasam in a" un ar šo pašu opusu kādus gadus vēlāk tika pie bakalaura grāda Romualda Kalsona kompozīcijas klasē JVLMA.

Kristaps ir Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra kontrabasu grupas mūziķis, spēlē arī *Kremerata Baltica* un raksta, raksta, raksta.

Mans spēcīgākais iespaids par Kristapu kā kontrabasistu – tēls elektroakustiskās pastaigas "Pasaka par Kurbadu" takas staklē. Stāv jauneklis ar glīti iegaismotiem velnišķiem radziņiem un savā nodabā koklē, nē, stīgo, neviena nemanīdams, nevienu nesveicinādams. Stīgo – un tiek pie Lielās mūzikas balvas. 🎻